

O'ZBEK RASMIY ISH QOG'OZLARI TERMINOLOGIYASINING SHAKLLANISHIDA SEMANTIK VA IJTIMOIIY OMILLAR

Qodirov Ma'murxon Murodxon o'g'li

Turan International University magistratura department direktori

E-mail: mamurxonqodirov940505@mail.ru

Annotatsiya: *ushbu maqolada o'zbek rasmiy ish hujjatlarida atamashunoslikning rivojlanishiga hissa qo'shayotgan semantik va ijtimoiy omillar ko'rib chiqiladi. Til, madaniyat va ijtimoiy ehtiyojlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tahlil qilingan holda mazkur maqola globallashuv, qonunchilikdagi o'zgarishlar va modernizatsiya kabi turli elementlarning terminologiya sohasiga qanday ta'sir qilishini ta'kidlaydi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, terminologiyaning moslashuvi O'zbekistonning ijtimoiy-siyosiy sharoitini ham, xorijiy terminologiya ta'sirini ham o'zida aks ettiradi va pirovardida zamonaviy boshqaruv ehtiyojlariga xizmat qiluvchi nufuzli leksikaning rivojlanishiga hissa qo'shadi.*

Kalit so'zlar: *o'zbek terminologiyasi, rasmiy hujjatlar, semantik omillar, ijtimoiy omillar, tilning rivojlanishi.*

СЕМАНТИЧЕСКИЕ И СОЦИАЛЬНЫЕ ФАКТОРЫ В ФОРМИРОВАНИИ ТЕРМИНОЛОГИИ УЗБЕКСКИХ ОФИЦИАЛЬНЫХ РАБОЧИХ ДОКУМЕНТОВ

Кадыров Мамурхан Мурадхан угли

Директор магистратуры Международного университета Туран

Электронная почта: mamurkhodarov940505@mail.ru

***Аннотация:** в данной статье рассматриваются семантические и социальные факторы, способствующие развитию терминологии в узбекских официальных рабочих документах. Анализируя взаимосвязь между языком, культурой и социальными потребностями, в данной статье подчеркивается, как различные элементы, такие как глобализация, законодательные изменения и модернизация, влияют на область терминологии. Результаты показывают, что адаптация терминологии отражает как общественно-политические условия Узбекистана, так и влияние зарубежной терминологии и в конечном итоге способствует развитию авторитетной лексики, обслуживающей потребности современного менеджмента.*

***Ключевые слова:** узбекская терминология, официальные документы, семантические факторы, социальные факторы, языковое развитие.*

SEMANTIC AND SOCIAL FACTORS IN THE FORMATION OF THE TERMINOLOGY OF UZBEK OFFICIAL WORKING PAPERS

Kadirov Mamurkhan Muradkhan ugli

Director of the master's department of Turan International University

E-mail: mamurkhanqodirov940505@mail.ru

***Abstract:** this article examines the semantic and social factors that contribute to the development of terminology in Uzbek official working documents. Analyzing the interrelationship between language, culture and social needs, this article highlights how various elements such as globalization, legislative changes*

and modernization affect the field of terminology. The results show that the adaptation of terminology reflects both the socio-political conditions of Uzbekistan and the influence of foreign terminology and ultimately contributes to the development of an authoritative lexicon that serves the needs of modern management.

Key words: *uzbek terminology, official documents, semantic factors, social factors, language development.*

KIRISH

Rasmiy ish hujjatlarida terminologiyaning shakllanishi ko'plab semantik va ijtimoiy omillar ta'sirida dinamik jarayondir. O'zbekistonda qonunchilik va ma'muriy leksikaning evolyutsiyasi mamlakatning o'ziga xos madaniy o'ziga xosligi va tarixiy sharoitini aks ettiradi. Millat modernizatsiya va globallashtirish bosqichlarini bosib o'tayotganda, bu kuchlar boshqaruv tilini qanday shakllantirishini tushunish tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu maqola o'zbek jamiyatining ijtimoiy voqeliklari bilan rasmiy hujjatlar doirasida qabul qilingan terminologik qarorlar semantikasi o'rtasidagi murakkab munosabatlarni o'rganishga qaratilgan. Terminologiya sohasidagi so'nggi o'zgarishlarni tahlil qilish orqali tadqiqot O'zbekistonning rivojlanayotgan siyosiy soha kontekstida til o'zgarishiga turtki bo'lgan asosiy motivlarni ochib beradi.

ASOSIY QISM

Rasmiy ish hujjatlarida terminologiyaning shakllanishi boshqaruvning hal qiluvchi jihati bo'lib, til, jamiyat va siyosatning o'zaro ta'sirini aks ettiradi. Davlat tili mustaqillikka erishgandan so'ng sezilarli o'zgarishlarni boshdan

kechirgan O'zbekistonda ushbu atamalarning rivojlanishidagi semantik va ijtimoiy omillarni tushunish qimmatli fikrlarni beradi. O'zbek rasmiy hujjatlarida atamashunoslikning semantik jihati aniqlik, aniqlik va bir xillikni ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega. Birinchidan, leksik moslashuv muhim rol o'ynaydi.¹ O'zbekiston jahon hamjamiyati bilan ko'proq aloqaga kirishar ekan, boshqa tillar, xususan, rus va ingliz tillaridan atamalar rasmiy lug'atga kiritildi. Ushbu moslashuv nafaqat terminologiyani modernizatsiya qiladi, balki uni xalqaro standartlarga moslashtiradi va global kontekstda yanada samarali muloqot qilish imkonini beradi. Ikkinchidan, neologizmni yaratish zarurati ayon bo'ldi. Boshqaruvning yangi kontseptsiyalari va amaliyotlarining paydo bo'lishi bilan hukumat ushbu g'oyalarni qamrab olish uchun faol ravishda yangi atamalarni ishlab chiqdi. Masalan, raqamli boshqaruv, inson huquqlari va davlat boshqaruvi bilan bog'liq atamalar zamonaviy muammolarni hal qilish uchun yaratilgan. Yangi so'zlarni yaratish jarayoni rasmiy hujjatlar sohasida tilga sezgir va dinamik yondashuvni aks ettiradi.

Rasmiy hujjatlarda atamalarning aniq ta'rifi noaniqliklarga yo'l qo'ymaslik, barcha manfaatdor tomonlar - siyosatchilar, huquqshunoslar va umumiy aholi - tilni bir xilda talqin qilishini ta'minlash uchun juda muhimdir. Bu

¹ Ахмедова, М. И., & Нишанова, З. А. (2022). ИНГЛИЗ ВА УЗБЕК ТИЛЛАРИ РАСМИЙ НУТКИНИНГ УЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ. О'ЗБЕКISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(12), 1099-1102.

aniqlik hukumat va uning fuqarolari o'rtasida shaffoflik va ishonchni mustahkamlab, samarali davlat boshqaruvi uchun asos bo'lib xizmat qiladi.²

Rasmiy uslub bir nechta turlarga ajraladi: xalqaro munosabatlar sohasida diplomatik hujjatlar uslubi bilan; savdo-iqtisodiy sohada - savdo yozishmalar uslubi; huquqshunoslik sohasida - qonunlar, kodekslar, sud protsessual hujjatlari, hukumat qarorlari, parlament qarorlarining tili. Zamonaviy ingliz tilida rasmiy nutqning o'ziga xos turi sifatida harbiy hujjatlar tili ajralib turadi: buyruqlar, qoidalar, hisobotlar va boshqalar. Mazkur uslub ko'rinishlaridan biri bo'lgan diplomatik nutqning asosiy maqsadi ikki tomonning normal hamkorligini ta'minlaydigan shartlarni aniqlash, ya'ni rasmiy nutqning maqsadi ikki manfaatdor tomon o'rtasida kelishuvga erishishdir. Bu shuningdek, turli firmalar vakillari o'rtasidagi rasmiy yozishmalari va Buyuk Britaniya armiyasining harbiy qoidalarida qayd etilgan askarning huquq va burchlarini belgilashga va uchrashuvlar tartibiga ham tegishli sanaladi. Bu barcha munosabatlar u yoki bu tarzda rasmiy hujjat shaklida - xat, eslatma, shartnoma, bitim, qonun, nizom va boshqalar shaklida ifodalanadi. Har bir sohaning o'ziga xos terminologiyasi mavjud. Jumladan, moliyaviy-iqtisodiy xarakterga ega bo'lgan rasmiy hujjatlarda qo'shimcha daromad kabi atamalar mavjud; soliq solinadigan imkoniyatlar; foyda solig'i bo'yicha majburiyat va boshqalar. Diplomatik terminologiyada esa yuqori shartnoma tuzuvchi tomonlar; kelishuvni tasdiqlash; memorandum; shartnoma; Muvaqqat vakillar; protektorat; ekstraterritorial mavqe; vakolatli tashkilotlar va

² МАВЛЯНОВ, С. DIPLOMATIC ACTIVITY, THE LANGUAGE OF DIPLOMACY AND ITS TERMINOLOGICAL STRUCTURE (DIPLOMATIC STYLE AS A SUB-STYLE OF OFFICIAL STYLE). O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI XABARLARI, 2022,[1/3 ISSN 2181-7324.

boshqalar kabi. Ingliz tilida: high contracting parties; approval of the agreement; memorandum; contract; Successful Representatives; protectorate; extraterritorial status; authorized. Huquqiy hujjatlarda xalqaro sud; ovoz berish; sud organi; ish bilan shug'ullanmoq; xulosa qilish tartibi; sudyalarning kengashi; ishni ko'rib chiqish; yotganidek; sudning taklifiga binoan; ... tavsiyasi kabi termin va birikmalar ko'p uchraydi. Ingliz tilida international court; to vote; judicial authorities; procedure for drawing conclusions; the Council of Judges; consideration of the case; at the request of the court; ... recommendation.³

O'zbekiston Respublikasida mustaqillikni qo'lga kiritganidan so'ng, davlat tilining o'рни va ahamiyati tobora ortib bormoqda. 1991-yilda "Davlat tili to'g'risida"gi qonun qabul qilinganidan keyin, o'zbek tili davlat tili sifatida davlat ishlarida keng qo'llanila boshlandi. Shu bilan birga, mamlakatda so'nggi yillarda innovatsion texnologiyalar, xususan, raqamli transformatsiya va elektron hukumat tizimining joriy etilishi ham kuzatildi. Bugungi kunda davlat ish yuritishida elektron tizimlar va innovatsion texnologiyalarni joriy etish davlat xizmatlarining sifatini oshirishga, fuqarolar bilan aloqalarni yaxshilashga, hamda davlat tizimidagi shaffoflikni ta'minlashga xizmat qiladi. Biroq, bu jarayonda davlat tilining integratsiyasi masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda. Elektron tizimlarda davlat tilining to'liq va samarali qo'llanilishi uchun bir qator choratadbirlar zarur.

Innovatsion texnologiyalar va davlat tilining integratsiyasi, davlat xizmatlarining sifatini oshirishda va fuqarolar bilan samarali aloqalarni o'rnatishda

³ Islomjon, T. (2024). INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA ISH YURITISH HUJJATLARI TERMINOLOGIYASI VA ULARNING O'RGANILISHINING AYRIM JIHATLARI. PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF SCIENCE AND EDUCATION, 1(18), 102-107.

muhim o'rin tutadi. Biroq, bu jarayonda ba'zi muammolar mavjud bo'lib, ularni hal etish uchun yangi strategiyalar va amaliy chora-tadbirlar ishlab chiqish zarur. O'zbek tilining raqamli tizimlar, onlayn platformalar va elektron hukumat tizimlarida keng qo'llanilishi davlat tilining rivojlanishini ta'minlaydi va davlat ishlarini shaffof va samarali tashkil etishga yordam beradi. Integratsiya jarayonida innovatsion texnologiyalar va davlat tilining o'zaro uyg'un ishlashi, mamlakatda samarali va zamonaviy ish yuritish tizimining shakllanishiga katta hissa qo'shadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, o'zbek rasmiy ish hujjatlari terminologiyasiga ta'sir etuvchi semantik va ijtimoiy omillarni o'rganish mamlakatdagi ijtimoiy-siyosiy o'zgarishlarni aks ettiruvchi murakkab o'zaro ta'sirni ko'rsatadi. Natijalar o'zbek tilining modernizatsiya, globallashuv va mamlakatning o'ziga xos ma'muriy ehtiyojlari bilan bog'liq muammolarga moslashishini ta'kidlaydi. O'zbekiston xalqaro maydonda o'z yo'lini ochishda davom etar ekan, bu terminologik o'zgarishlarni tushunish nafaqat tilshunoslikka yordam beradi, balki millatning kengroq ijtimoiy-siyosiy tuzilishi haqida tushuncha beradi. Bu sohadagi kelgusi tadqiqotlar jamiyatdagi o'zgarishlarga javoban tilning qanday rivojlanishi haqidagi tushunchamizni yanada boyitishi va shu bilan boshqa kontekstlarda o'xshash hodisalarni tahlil qilish uchun qimmatli asos yaratishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ахмедова, М. И., & Нишанова, З. А. (2022). ИНГЛИЗ ВА УЗБЕК ТИЛЛАРИ РАСМИЙ НУТКИНИНГ УЗИГА

XOC XUSUSIYATLARI. O'ZBEKISTONDA FANLARARO
INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(12), 1099-1102.

2. МАВЛЯНОВ, С. DIPLOMATIC
ACTIVITY, THE LANGUAGE OF DIPLOMACY AND ITS
TERMINOLOGICAL STRUCTURE (DIPLOMATIC STYLE AS A SUB-STYLE
OF OFFICIAL STYLE). O 'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI
XABARLARI, 2022,[1/3 ISSN 2181-7324.

3. Islomjon, T. (2024). INGLIZ VA O 'ZBEK
TILLARIDA ISH YURITISH HUJJATLARI TERMINOLOGIYASI VA
ULARNING O 'RGANILISHINING AYRIM JIHATLARI. PROSPECTS OF
DEVELOPMENT OF SCIENCE AND EDUCATION, 1(18), 102-107.